

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.6.17>

УДК 332.14:338.43

Д. В. Ковальов,

к. с.-г. н., доцент, доцент кафедри загальноекономічної підготовки,

Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний

аграрно-економічний університет», м. Херсон

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3672-7063>

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

D. Kovalyov,

PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the

Department of General Economics, State Higher Educational Institution

"Kherson State Agrarian and Economic University", Kherson

DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORY OF KHERSON REGION IN THE POST-WAR PERIOD: PRACTICAL EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES

У статті проаналізоване до військове становище та виявленні проблеми сільських територій Херсонської області. Найгострішими проблемами у сільській місцевості Херсонської області та Україні загалом залишаються безробіття, трудова міграція, бідність і руйнація соціальної

інфраструктури. З метою відновлення та подальшого розвитку сільських територій у поствоєнний період пропонується використовувати досвід зарубіжних країн. Досвід розвинутих країн демонструє, що основною передумовою успішного розвитку громад є об'єднання територій та ресурсів. Загалом серед країн Європи виділяють дві узагальнені схеми об'єднання територіальних громад: північноєвропейська, в рамках якої відбулося формування великих муніципалітетів та південно європейська – з об'єднанням громад у відносно невеликі муніципалітети. Розглянуто досвід проведення децентралізації у Італії та Латвії. Виявлені як переваги, так і недоліки процесів децентралізації у різних країнах. На підставі заяви на Міжнародному саміту міст та регіонів, якій відбувся 20-21 квітня у Києві, де було наголошено те, що у відновленні Херсонської області після закінчення військових дій буде приймати участь Нідерланди, також акцентувалося увага на досвід цієї держави у розвитку господарської діяльності. Доведено, що голландський досвід та українські ресурси здатні перетворити АПК України та особливо Херсонської області на практично невичерпне джерело здорової та екологічної їжі, яка виробляється на основі високої ефективності та бережливого ставлення до природних ресурсів і навколишнього середовища – за прикладом невеликої, але багатой та розвинутої країни Західної Європи.

The article analyzes the pre-military situation and identified problems in the rural areas of the Kherson region. Unemployment, labor migration, poverty and destruction of social infrastructure remain the most pressing problems in rural areas of Kherson region and Ukraine in general.

In order to restore and further develop rural areas in the post-war period, it is proposed to use the experience of foreign countries. The experience of developed countries shows that the main prerequisite for the successful development of communities is the unification of territories and resources.

In general, among European countries, there are two generalized schemes of unification of territorial communities: the northern European one, in which

large municipalities were formed, and the southern European one, with the unification of communities into relatively small municipalities.

The experience of decentralization in Italy and Latvia is considered. Both advantages and disadvantages of decentralization processes in different countries are revealed.

It is pointed out that the experience of reforms in foreign countries shows that decentralization plays an important role in the democratization and transformation of society, the transition to institutions based on the initiative and responsibility of an individual and the community. The tendency towards its widespread implementation is observed in the administrative, political, budgetary and financial, social spheres, the responsibility of the authorities, improving the quality of the provision of state and public services, consolidation of society, solving economic, legal, political, ethnic problems.

On the basis of the statement at the International Summit of Cities and Regions, which was held on April 20-21 in Kyiv, where it was emphasized that the Netherlands will participate in the restoration of the Kherson region after the end of hostilities, attention was also focused on the experience of this country in the development of economic activity.

It has been proven that the Dutch experience and Ukrainian resources are able to transform the agricultural sector of Ukraine and especially the Kherson region into an almost inexhaustible source of healthy and ecological food, which is produced on the basis of high efficiency and a careful attitude to natural resources and the environment - following the example of a small, but rich and developed country of Western Europe.

Ключові слова: *поствоєнний період, сільські території, децентралізація, зарубіжний досвід, адміністративно-територіальна реформа, місцеве самоуправління, територіальна громада.*

Keywords: *post-war period, rural areas, decentralization, foreign experience, administrative-territorial reform, local self-government, territorial community.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Необхідність скорішого відновлення розвитку сільських територій Херсонської області після військових дій, а також демократичні зміни, що відбуваються в Україні, тісно пов'язані з необхідністю подальшого реформування системи органів публічної влади та розвитку інститутів громадського суспільства. Досвід розвитку зарубіжних країн свідчить про те, що оптимізація територіальної організації влади, зміцнення місцевого самоврядування, формування самодостатніх територіальних громад неможливе без проведення децентралізації влади, яка є основою забезпечення високого рівня життя населення, надання якісних послуг на регіональному рівні.

Ураховуючи, що більшість розвинутих країн світу мають давні традиції проведення децентралізаційних реформ, зарубіжний досвід для Херсонської області та взагалі для держави є вкрай важливим та актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вказаній проблематиці, зокрема дослідженням ресурсного потенціалу сільських територій та питанням децентралізації публічної влади на місцевому рівні присвячена доволі широка література авторства вітчизняних фахівців. У її межах працювали знані науковці М. Орлатий, О. Бородіна, Ю. Губені, О. Довгаль, В. Лагодієнко, А. Лісовий, І. Лукінов, Р. Мельников, Р. Мудрак, Л. Овчинцева, О. Павлов, І. Прокопа, П. Саблук, Д. Торопов, А. Ужва, М. Федотова, В. Юрчишин, М. Пасічник, А. Ткачук, В. Роман, І. Костенюк та багатьох інших вчених.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою цієї публікації є дослідження зарубіжного досвіду реалізації децентралізаційних реформ, визначенні їх переваг та недоліків, обґрунтуванні можливості застосування в Україні та особливо у Херсонській області здобутків розвинених країн світу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ще за довго до початку військових дій, у ЗМІ говорилося про знелюднення сіл, занепад сільських територій та нагальну потребу у відродженні українського села. На початок 2021 р. у Херсонській області на території 243 сільських рад налічувалось 689 сільських населених пунктів, з них 31 селище і 658 села, в яких проживало 392,0 тис. осіб, або 38,6 % всього населення регіону. У середньому на одну сільську раду припадало три населених пунктів, а середня людність сільського поселення становила 569 осіб.

Густота сіл дає уявлення про ступень насиченості території поселеннями та рівень її заселення. Так, на початок 2020 р. у Херсонській області кількість сіл з розрахунку на 10 тис. сільськогосподарських угідь становила 3,5 од. При цьому чисельність сільського населення становила 38,6 % від загальної кількості населення. За 1990-2021 рр. чисельність сільського населення в області зменшилась на 18,4 % [1].

Найгострішими проблемами у сільській місцевості Херсонської області та Україні загалом залишаються безробіття, трудова міграція, бідність і руйнація соціальної інфраструктури. Зниження зайнятості на селі спричинене, по-перше, скороченням робочих місць як у тваринництві, так і в рослинництві через впровадження сучасних технологій виробництва; по-друге, скороченням робочих місць у функціонуючій мережі об'єктів соціальної інфраструктури. Крім того, у Херсонській області майже повністю призупинено будівництво доріг із твердим покриттям, житла, об'єктів комунально-побутового і соціально-культурного призначення [2].

Знелюднення сіл негативно позначається на сільській поселенській мережі. Так, кількість сільських населених пунктів, які не мають населення, але не зняті з адміністративного обліку, станом на 1 січня 2021 р. становила 22 села (Веселе, Криничанка, Нова Калуга Друга, Вереміївка, Лозове, Ленінське, Костомарове, Майське, Володиміровка, Запорожець, Зелений Гай, Макшіївка, Малинівка, Херсонське, Комунарське, Таврійське, Мартівка,

Косаківка, Лиходіівка, Маячинка, Рогачинка, Світле). Кількість же населених пунктів, знятих з адміністративного обліку у зв'язку з переселенням жителів з 1 січня 1992 р. по 1 січня 2021 р. становила 21 поселення (Новий Світ, Якімівка, Лугівка, Софіївка, Вітрове, Віноградне, Степове. Шевченко, Новосибірське, Червоноармійське, Травневе. Запоріжжя, Красне, Костогризівське, Фирсівка. Дуднік, Кудасове, Олександрине, Ониськине, Дружба, Яблунівка)[3]. Такі руйнівні процеси здебільшого зумовлені відсутністю виваженої державної політики стосовно формування місцевих бюджетів і державної підтримки розвитку функціонуючих об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури на селі.

Таке положення Херсонської області у довоєнній період та прогнози щодо відновлення господарської діяльності регіону, який опинився у окупації та на його території ведуться активні бойові дії, потребує всебічного аналізу та використання міжнародного досвіду.

20-21 квітня 2023 року в Києві відбувся Міжнародний саміт міст та регіонів, який об'єднав регіональні та місцеві влади України та всього світу, міжнародні урядові та неурядові організаційні заради партнерства та налагодження прямих контактів між українськими та іноземними громадами.

В рамках Саміту обговорено реінтеграцію українських територій, подолання гуманітарних викликів та відновлення життєдіяльності громад. «Саме завдяки децентралізації та місцевим громадам ми витримали перші найважчі місяці війни» - на це акцентував увагу у своєму виступі Президент України Володимир Зеленський [4].

Початком історії децентралізованої держави прийнято вважати відомий диспут між Жаном Боденом, французьким вченим-економістом, та Йоганом Альтузісом, німецьким правознавцем і теоретиком державного будівництва. Наприкінці XVI ст. Ж.Боден розвинув теорію суверенної монолітної держави, де обґрунтував абсолютизм в усій Європі. Суверенна монолітна держава в Європі до кінця XIX ст. уважалася ідеальною моделлю державної організації[5, с. 177].

Й. Альтузіос близько 1600 р. розробив ідеї протилежні вченням Бодена. Він обґрунтував ідею федеральної державної організації. Основним постулатом його вчення стало те, що суверенним має бути народ, а не монарх, а регіональна влада на відміну від центральної повинна мати якомога більше повноважень та прав на вирішення питань організації життєзабезпечення відповідних громад на основі принципу субсидіарності. Однак реалізація цих ідей у повному обсязі стала можливою лише в ХХ ст. з виникненням ідеї субсидіарності. Сутність якої полягала в тому, що правові, адміністративні функції держави та органів місцевого самоврядування мають бути розмежовані. Держава може втручатися у справи громади тільки в тому випадку, якщо вона неспроможна виконати функції місцевого самоврядування. Крім того держава повинна гарантувати право територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення та захищати громадські свободи.

На сьогоднішній день у світі не існує жодної універсальної моделі чи методології, яку можна в повному обсязі і без змін застосувати в Україні.

Держава взяла на себе забезпечення прийняття всіх необхідних законів для передачі ресурсів та повноважень на місця. Організаційна та методична підтримка процесу об'єднання відбувається на підставі Закону України «Про добровільне об'єднання громад».

Перший крок – бюджетна децентралізація – виявився успішним. Приріст надходжень до загального фонду місцевих бюджетів становив майже 50%. Це реальний ресурс для вирішення громадами своїх проблем. Отже, завдяки новій бюджетній політиці місцеві громади отримали додаткові фінансові ресурси для розвитку інфраструктури – доріг, освітлення, водопостачання. Водовідведення, утилізації побутових відходів тощо. Це свідчить про ефективність і незворотність децентралізації в Україні.

Другий крок – децентралізація управління. Вона повинна проводитися на принципах доцільності, справедливості, відповідальності.

Досвід розвинутих країн демонструє, що основною передумовою успішного розвитку громад є об'єднання територій та ресурсів. Загалом серед країн Європи виділяють дві узагальнені схеми об'єднання територіальних громад: північноєвропейська, в рамках якої відбулося формування великих муніципалітетів та південно європейська – з об'єднанням громад у відносно невеликі муніципалітети. Відповідно сформувалися і різні за розміром та повноваженнями муніципалітети. У Швеції середній розмір громади становить 34 тис. мешканців, у Данії – 55 тис, в Англії – 120 тис. У деяких землях Німеччини реформи привели до збільшення середнього розміру муніципалітету до 45 тис жителів[5, с. 12].

Інша модель формування дієвого місцевого самоврядування – в Іспанії, Швейцарії, Італії та Франції, у яких кількість муніципалітетів не змінилася. Остання взагалі є лідером у Європі за кількістю органів місцевого самоврядування, їх там понад 36 тис. а кількість населення з них не перевищує 2 тис. Проте більшість функцій там реалізується через інститути міжмуніципального співробітництва, яких у Франції створено понад 2,5 тис. Їх створення і функціонування є добровільним і виходить з ініціативи громад, завдання яких вони покликані виконувати [6, с. 12-13]. Потрібно відмітити, що в країнах з невеликими громадами більшість повноважень належить центральним органам управління.

Так, на думку дослідників цієї проблеми Пігуль Н.Г. та Лютої О.В., цікавий досвід проведення децентралізації у Італії, яка здійснила ці реформи в середині ХХ ст. Результатом проведення реформування публічної влади в державі стало формування трирівневої системи організації влади в країні: регіон – провінція – комуна.

Видатки на забезпечення функціонування освіти, охорони здоров'я, транспортних мереж, цивільної авіації, надання адміністративних послуг для промисловості та бізнесу зосереджені у регіональних бюджетах. До компетенції регіонів віднесені також питання територіального планування та розвитку. Для ефективного здійснення своїх повноважень регіони мають

бути забезпечені достатніми ресурсами, котрі включають як власні ресурси (насамперед податки та інші надходження, розмір та кількість яких визначає регіональна влада), так і кошти в рамках рівномірного розподілу фондів, які забезпечуються державою для підтримки економічного розвитку та зменшення соціальної та економічної нерівномірності.

До компетенцій провінцій належать підтримка та розвиток громадського транспорту, дороги в межах провінцій та супутня інфраструктура, оцінка інфраструктури середньої освіти, економічний розвиток (центри зайнятості, центри надання соціальних послуг, промоція культури, туризму та спорту). Окремим завданням провінції є підтримка та розвиток співробітництва та партнерства між комунами.

Завданнями комуни є запровадження та акумулювання місцевих податків, регулювання діяльності місцевої поліції, закладів охорони здоров'я, початкової та середньої освіти, громадського транспорту, надання соціальних послуг на місцевому рівні, дозволу на торгівлю, збір та утилізація сміття, місцева транспортна інфраструктура та освітлення вулиць, соціальне житло [7, с. 684-688].

Місцеві органи влади Італії наділені правом самостійно встановлювати місцеві податки та збори, які є потужним джерелом фінансування локальних потреб. Італія належить до складу розвинених країн світу, для яких характерна множинність місцевих податків, що включають: групу прямих реальних податків (на нерухоме та рухоме майно, з власників транспортних засобів, на професію, екологічний і т. д), групу прямих податків на доходи, податків на спадщину і дарування, непрямі податки на продаж (на роздрібний продаж , на продаж спиртних напоїв, на споживання електроенергії та газу, акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої), збори та мито.

Як свідчить практика, італійська модель державного будівництва виявилася досить дієвою та сприяла підвищенню ефективності використання

бюджетних фондів, зростанню економічної активності на регіональному рівні.

Також досвід зарубіжних країн підтверджує, що впровадження реформ децентралізації не принесе позитивних результатів, якщо цей процес матиме примусовий характер. Саме цього твердження притримується і Україна. Одночасно зазначимо, що в реальності ступень добровільності був в окремих випадках не надто високим.

Прикладом може бути впровадження адміністративно-територіальної реформи в Латвії. Актуальність цих досліджень обумовлюється схожістю умов початку реформ, а також можливістю запозичити найкращий досвід та уникнути допущених помилок.

На початку реформування латвійські експерти з державного управління вважали, що країна повинна пройти через істотні зміни у законодавстві про державну службу, реструктуризацію інституцій державного управління, удосконалення політичного управління, запровадження процедур участі громадськості у прийнятті урядових рішень[8, с.2].

Характеризуючи адміністративно-територіальну реформу, варто відмітити, що, незважаючи на невеликі розміри території країни, для Латвії на початку реформ був характерним нерівномірний розвиток її регіонів та територій. Модель адміністративно-територіального устрою того часу була успадкована від Радянського Союзу, а її подрібненість стояла на заваді уніфікації передачі повноважень.

Основною метою проведення адміністративно-територіальної реформи стало створення адміністративних територій із місцевим та регіональним самоврядуванням, які можуть економічно розвиватися і забезпечити надання якісних послуг населенню [8, с.3.].

Труднощі процесів децентралізації у Латвії, насамперед стосувалися небажанням дрібних громад об'єднуватися. За перші шість років реформи утворилося лише 20 об'єднаних громад. При цьому помилкою з боку держави стало те, що не було затверджено чітких правил щодо критеріїв та формату

об'єднання. Це призвело до того, що нові громади хоч і виникали, але були неспроможні виконувати необхідні функції .

Очевидно, що добровільно об'єднати усі громади Херсонщини не вдасться. Станом на липень 2020 р. у регіоні діє 34 об'єднані територіальні громади серед загальної кількості - 49. Навіть після об'єднання, більша половина (21) є малими з населенням менше 5 тис. осіб. Тому, залишаючи можливість для існування малих громад, важливо забезпечити їх інструментарієм розв'язання спільних із сусідніми громадами проблем. Тож основні реформаційні зусилля потрібно спрямувати саме на них, бо в існуючих умовах вони не мають шансів на ефективне самоуправління.

Проведенні дослідження вітчизняних вчених свідчать, що процеси децентралізації в різних країнах мають як переваги, так і недоліки. Серед основних переваг варто відмітити наступні: створення передумов для успішного розвитку громадського суспільства; отримання мешканцями територіальних громад практичного досвіду участі у демократичних змінах; більш ефективний розподіл бюджетних ресурсів з метою вирішення нагальних потреб територіальної громади; створення сприятливих умов для розвитку місцевого господарства; сприяння розвитку економіки регіону і стратегічного плануванню; забезпечення прозорості і гласності прийняття рішень на місцях, підвищення якості надання послуг та їх максимальне наближення до споживачів; підвищення відповідальності місцевих органів за результати своєї діяльності[7, с. 687].

Однак поряд із позитивними аспектами децентралізації існують і певні недоліки, до яких відносять: ускладнення спроможності впливати на макроекономічну ситуацію на державному рівні; зниження скоординованості виконання делегованих повноважень; гальмування реалізації державних програм на фоні надання більшого значення місцевим політичним пріоритетам; намагання центральними органами влади уникнути відповідальності за надання державних послуг населенню, самоусунення

центральної урядів від вирішення нагальних питань; неузгодженість делегованих повноважень і обов'язків із ресурсами для їх виконання.

Аналіз зарубіжного досвіду дає можливість відокремити основні шляхи впровадження реформ з децентралізації влади в Україні:

- розмежування повноважень, прав та обов'язків різних рівнів влади відповідно до сутності правової, демократичної держави та громадянського суспільства, що дозволить досягти балансу інтересів у системі публічних відносин;

- розробка та реалізація ефективної регіональної політики, спрямованої на забезпечення рівномірного місцевого і регіонального розвитку;

- забезпечення втілення принципу субсидіарності як способу подолання конфлікту інтересів між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

- упровадження адміністративно-територіальної реформи із забезпеченням збереження цілісності держави та її унітарного устрою.

Досвід реформ у зарубіжних країнах свідчить, що децентралізація відіграє важливу роль у демократизації і трансформації суспільства, переходу до інститутів, заснованих на ініціативі та відповідальності окремої людини та громади. Тенденція до широкого її впровадження спостерігається в адміністративній, політичній, бюджетно-фінансовій, соціальній сферах, відповідальності влади, покращанню якості надання державних і громадських послуг, консолідації суспільства, вирішенню економічних, правових, політичних, етнічних проблем і т.д.

Як вже було наведено вище, стосовно Міжнародного саміту міст та регіонів, якій відбувся 20-21 квітня у Києві, то на цьому заході також було наголошено те, що у відновленні Херсонської області після закінчення військових дій буде приймати участь Нідерланди. Тому особливості ведення господарської діяльності цієї держави також мають певну зацікавленість [4].

Нідерланди – невелика, велелюдна країна з населенням близько 500 осіб на квадратний кілометр. Вони позбавлені майже всіх ресурсів, котрі, як вважається, необхідні для розвитку великого сільського господарства. Попри це, Нідерланди посідають друге місце в світі за експортом продовольства, поступаючись лише Сполученим Штатам, площа яких в 270 разів перевищує площу цієї європейської держави.

Завдяки багатим знанням в аграрній галузі, родючому ґрунту, інтенсивному сільському господарству та високій якості продукції голландські сільськогосподарські продукти експортуються на вісь світ. Це стосується не лише рослинної продукції, а й продукції тваринного походження, такої як домашня худоба, м'ясо птиці, яйця. Джерело такого успіху Нідерландів – в інноваційних агротехнологіях. З інноваціями, такими як самокеровані трактори, квадрокоптери та дрони з NIR-модифікованими камерами, роботизований збір ягід, автоматизовані машини для переробки картоплі не дивно, що Нідерланди прокладають шлях до статусу годівника світу.

Розробки в області AgTech почалися майже двадцять років тому, коли Нідерланди перейшли до стратегії сталого розвитку сільського господарства, аби виробляти вдвічі більше продовольства, використовуючи вдвічі менше ресурсів. І їм це вдалося. Фермери скоротили залежність від води на цілих 90%, майже повністю припинили використання хімічних пестицидів для захисту рослин в теплицях, а з 2009 року птахівники і виробники тваринницької продукції в країні скоротили використання антибіотиків на 60%.

Сьогодні ферми в Нідерландах є одними з найбільш інтенсивних та ефективних у світі, що дозволило голландцям стати світовим лідером в експорті томатів, найбільшим в світі експортером картоплі та цибулі і другим за величиною експортером овочів у ціновому вираженні. Крім того, більше третини всієї світової торгівлі насінням овочів відбувається в Нідерландах.

Звичайно, рушійною силою виробництва великого обсягу сільськогосподарської продукції країни є теплиці. За даними National Geographic, деякі з цих теплиць займають більше 175 акрів землі. Загалом теплиці країни займають площу, більшу за Манхеттен[9].

Сьогодні Україна як ніколи зацікавлена у співпраці з Нідерландами в агросекторі, адже Нідерланди – одна з найрозвинутіших аграрних країн світу, яка задає тенденції у сільському господарстві. Голландський досвід та українські ресурси здатні перетворити АПК України та особливо Херсонської області на практично невичерпне джерело здорової та екологічної їжі, яка виробляється на основі високої ефективності та бережливого ставлення до природних ресурсів і навколишнього середовища – за прикладом невеликої, але багатой та розвиненої країни Західної Європи.

Також буде цінним досвідом те що, за останні роки в Нідерландах відбувся значний ріст інноваційних хабів у сфері здоров'я, перехідної енергії, гендерної рівності та біорізноманіття, що вплинуло на створення нових робочих міст, індустрій, забезпечення технологічного розвитку та піднесення національних інвестицій в країну [10].

ВИСНОВКИ

Отже, зарубіжний досвід підтверджує, що навіть в успішних в політичному, економічному, соціальному плані країнах в процесі здійснення децентралізації влади вони мали великі проблеми. Україні після де окупації Херсонської області, слід завчасно врахувати всі чинники, щоб упередити можливі негативні наслідки децентралізації. В цьому плані слід забезпечити чітке розмежування функцій та повноважень між державною та місцевою владою. Так основними цілями уряду має стати зовнішня політика, національна безпека та оборона, розробка стратегічних напрямів розвитку регіону. Перед місцевою владою мають стояти завдання управління економічним розвитком регіону, розпорядженням бюджетними коштами та майном територіальної громади та забезпечення системи надання послуг для населення.

Подальший розвиток сільських територій Херсонської області, реформування аграрного сектора економіки на прикладі Нідерландів відкриває можливості ефективнішого використання ресурсного потенціалу його розвитку, вимагає забезпечення повноцінного відтворення складових цього потенціалу, а також досягнення соціальної, політичної та економічної стабілізації у регіоні.

Література

1. Статистичний щорічник Херсонської області за 2020 рік / За ред. Н.Г. Мельничук. Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. 2021, 422 с.

2. Ковальов Д.В. Стан та особливості використання природно-ресурсного потенціалу сільських територій Причорноморського регіону. Електронне наукове фахове видання « Ефективна економіка». 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/87.pdf (дата звернення 12.05.2023).

3. Офіц. Веб-портал ВР України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/A035?rdat=28.11.2021&letter=3698> (дата звернення 12.05.2023).

4. Перший Міжнародний саміт міст і регіонів у Києві. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/shkrum/64413ba6c31c0/> (дата звернення 12.05.2023).

5. Пасічник М. Еволюція та характерні ознаки децентралізації публічного управління. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-4-24.pd> (дата звернення 14.05.2023).

6. Методичні матеріали «Впровадження зарубіжного досвіду децентралізації управління». URL: http://obljust.gov.ua/uploads/Метод_рекомендации_23_12.doc (дата звернення: 14.05.2023).

7. Пігуль Н. Г., Люта О.В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. №9. С. 684-688.

8. Як провели реформу адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування у Латвії. URL: <http://www.csi.org.ua/?p=4802> (дата звернення: 16.05.2023).

9. Передовий нідерландський досвід для України. URL: https://lb.ua/blog/opavlenko/385455_peredoviy_niderlandskiy_dosvid.html

10. Як бізнесу взяти курс на сталий розвиток: досвід України та Нідерландів. URL: <https://www.prostir.ua/?library=yak-biznesu-vzyaty-kurs-na-stalyj-rozvytok-dosvid-ukrajiny-ta-niderlandiv>

References

1. Mel'nychuk, N.H. (2021), Statystychnyj schorichnyk Khersons'koi oblasti za 2020 rik [Statistical yearbook of the Kherson region for 2020], Holovne upravlinnia statystyky u Khersons'kij oblasti., Kherson, Ukraine.

2. Kovalyov, D. (2020), “Status and features of use of natural resource potential of rural areas of the black sea region”, Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 5, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/87.pdf (Accessed 12.05.2023).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2023), available at: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/A035?rdat=28.11.2021&letter=3698> (Accessed 12.05.2023).

4. Shkrum, A. (2023), “First International Summit of Cities and Regions in Kyiv”, available at: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/shkrum/64413ba6c31c0/> (Accessed 12.05.2023).

5. Pasichnyk, M. (2013), “Evolution and characteristic features of decentralization of public administration”, available at:

<http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-4-24.pd>

(Accessed 14.05.2023).

6. obljust.gov.ua (2023), “Methodical materials "Implementation of foreign experience of decentralization of management"”, available at: http://obljust.gov.ua/uploads/Metod_rekomendatsyy_23_12.doc (Accessed 14.05.2023).

7. Pihul', N.H. and Liuta, O.V. (2016), “Foreign experience of decentralization reforms”, Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky, vol. 9, pp. 684-688.

8. Tkachuk, A. (2015), “How the reform of the administrative-territorial system and local self-government was carried out in Latvia”, available at: <http://www.csi.org.ua/?p=4802> (Accessed 16.05.2023).

9. Pavlenko, O. (2017), “Advanced Dutch experience for Ukraine”, available at: https://lb.ua/blog/opavlenko/385455_peredoviy_niderlandskiy_dosvid.html (Accessed 16.05.2023).

10. Beliaieva, S. (2020), “How a business can take a course for sustainable development: the experience of Ukraine and the Netherlands”, available at: <https://www.prostir.ua/?library=yak-biznesu-vzyaty-kurs-na-stalyj-rozvytok-dosvid-ukrajiny-ta-niderlandiv> (Accessed 16.05.2023).

Стаття надійшла до редакції 24.05.2023 р.